

Ľudovít Štúr: Slovanstvo a svet budúcnosti

Ak teda nie je možné ani jedno, ani druhé a Slovania sa nemôžu zorganizovať a rozvíjať ani vo federatívnych štátoch, ani pod Rakúskom, zostáva potom už len tretia možnosť, totiž pripojenie Slovanov k Rusku, a jedine tá je správna a má budúcnosť. Ruku na srdce, bratia, a odpovedzte: nebolo to práve Rusko, ktoré v našej smutnej minulosti svietilo ako maják v hlbokej noci nášho života? Nebolo to Rusko, ktoré oživilo naše nádeje, povzbudilo našu odvahu, vzkriesilo takmer vyhasnutú chuť do života? Nebolo to Rusko, čo prišlo na pomoc jednotlivým kmeňom, napríklad Srbom, ktorí sa pokúšali striasť neznesiteľné cudzie jarmo a v týchto dňoch viacerým bratským kmeňom zápasiacim s Maďarmi, utláčateľmi nášho národa: neprišli Rusi, hoci aj v podobe Rakúšanov, na pomoc Srbom, Chorvátom, Slovákom? Nie je to Rusko, ktoré svojím mocným slovom výrazne prispelo k uznaniu a vnútornej samostatnosti Srbského kniežactva a naďalej ochraňuje vďaka svojmu veľkému vplyvu iné zotročené bratské národy — Bulharov, Srbov v Bosne, Hercegovine, Albánsku a inde, a uľahčuje im ich ťažký osud, ba vychádza im v ústrety aj v iných veciach? Nie je to Rusko, čo svojím mocenským postojom núti našich nepriateľov aspoň trochu šetriť naše životy? A úprimne sa priznajme: mali by naše národné snaženia zmysel a význam pri tej nesmiernej antipatii cudzincov, ktorým sme už raz podľahli a ktorí si chcú naďalej rozdeľovať svoju moc nad nami, bola by možná budúcnosť bez Ruska? Nenapadli by znova Srbov Turci, aj keď sú už oslabení, a nevrhli by sa na nás Nemci spolu s Maďarmi a Talianmi, nerozmliždili by nás už vďaka svojej kvantitatívnej prevahe a mnohým iným výhodám, ako sme ukázali v úvahe o predstave federatívnych štátov, nevydali by nás napospas večnému otroctvu a pomalému umieraniu? Aj tam, kde sa Rusko aktívne nezasadzovalo za slovanstvo, preukazovalo mu dôležité životné služby. Keď si teda naše prebudenie našlo svoj oporný bod v Rusku, ktoré mu vo všetkom vždy vychádzalo a stále aj vychádza v ústrety a keď sa s ním spája naša existencia, naše životné otázky, prečo by sme sa mu mali vzpierať, prečo by sme sa mali proti nemu vo svojich slovách a činoch krátkozrako, zaujate, nepričtetne a so zlosťou stavať? Ukázali sme, že všetky tie západné ideje sú tamojším národom nanič a privádzajú ich na okraj priepasti: prečo teda máme vnášať do nášho sveta túto skazu, prečo si máme byť nepriateľmi a zahodiť si tak možnosť nášho rozkvetu? Od Západu sme sa naučili veľa, veľmi veľa, ale nemôžeme začať tým, čím sa sám privádza k úpadku, ale tým, čím sa stal veľkým a mocným. Čo sa týka štátu, máme sa od Západu čo učiť prísnemu podriaďovaniu štátnym záujmom prostredníctvom odstránenia samovôle a jednotlivých neopodstatnených nárokov, bez toho, aby sme sa vzdali sami seba; môžeme sa od neho naučiť, ako vybudovať v štáte mnohé praktické ustanovizne, môžeme si vziať za príklad jeho niekdajšiu sebadisciplínu a mimoriadne veľa krásneho môžeme načerpať z vied; musíme sa ním nechať viesť do chrámu umenia, aby sme potom mohli dosiahnuť najvyšší cieľ ľudského života a uplatnili a uskutočnili všeludské ideály. Môžeme sa poučiť aj z jeho postupného úpadku. Toto poučenie spočíva v tom, že sa musíme vyhnúť tomu, čo tento úpadok prináša. V čom je jeho príčina, ukázali sme na inom mieste. Ak chceme vyslobodiť náš život z trosiek, ktorými je zavalený, ak si ho chceme chrániť a rozvíjať, musíme byť predovšetkým Slovanmi. To je hlavná podmienka nášho života; preto treba odložiť všetky separatistické tendencie, partikulárne kmeňové záujmy, a to nie v prospech ostatných kmeňov, ale v prospech živého celku, ktorý očakávame a v ktorom sa bude môcť uplatniť každý jednotlivec. Dosť bolo separatizmu a plaču kvôli nemu, a hlavne dosť ho bolo u nás. Chceme vari vegetovať tak úboho ako Nemci? Ako je zrejmé z tých niekoľkých náčrtov, pákou a vodcom chóru celej našej národnej rodiny je Rusko, pripojme sa teda k nemu, pristúpme celkom v duchu nášho národa na vodcovstvo historicky nám daného kmeňového staršinu.

Rusko aj tak už obsiahlo takmer šesť osmín nášho národa, ktorého celkový počet sa vyšplhal na 80 miliónov. Spomedzi 79 miliónov Slovanov ich tu žije zhruba 54 miliónov. 6 miliónov Slovanov v Srbskom kniežactve a v Turecku ochraňuje alebo priamo, alebo nad nimi drží ochrannú ruku prostredníctvom svojej moci a neodolateľnému vplyvu. Na druhej strane sú tieto kmene zas Rusku úprimne oddané čiastočne z vďačnosti, predovšetkým však vďaka ich

spoločnej gréckokatolíckej cirkvi, a zotročení Slovania v Turecku dávajú sa na Rusko ako na svojho ochrancu a jediného Spasiteľa. Pred niekoľkými rokmi s hlbokým dojatím víтали tieto kmene cárovho syna, veľkoknieža Konštantína na jeho ceste zo starého Carihradu; voz, na ktorom sa viezol, sprevádzali po celú cestu v radostnom nadšení a stisk mu takmer celkom zabránil v jazde. Srbi z Kniežactva, hoci sú vo svojom vnútri nezávislí, by s výnimkou niekoľkých, ktorí sa vzdelávali v Paríži, nikdy nezdvihli svoje ozbrojené mocné ruky proti Rusku. Miloš sa dopustil za čias svojho panovania okrem iného tej chyby, že sa držal Anglicka a Francúzska a odvrátil sa od Ruska. Táto protinárodná politika spôsobila, že sa stal u svojho národa neoblíbeným a podstatne prispel k svojmu pádu podporovanému aj Ruskom. — Ostatní Slovania patria k Rakúsku a k Prusku, malý počet ich žije aj v Sasku. Počet rakúskych Slovanov je čosi nad 16 miliónov a v Prusku ich žije viac než dva milióny. Čo sa týka rakúskych, treba poznamenať, že neveliká časť sa ich hlási ku gréckokatolíckej cirkvi a ďalšia značná časť síce pristúpila vďaka prechmatom a zavádzaniu rakúskej vlády na úniu s katolíckou cirkvou, cíti však, že ju neodolateľne priťahuje cirkev ich otcov. Po krviprelievaní v Haliči priťahuje aj tamojších Poliakov, napriek ich všeobecnej antipatii voči Rusku. Ostatní Slovania k nej smerujú sčasti z nejasných pohnútok, sčasti z jasne rozpoznaných dôvodov, keďže po najnovších sklamaníach pociťujú odpor voči Rakúsku. Pravoslávni Slovania sú okrem toho roztrpčení z tajného pokusu rakúskej vlády pripojiť ich ku katolíckej cirkvi a sú ešte väčmi rozhorčení z toho, že vláda zadržala z Ruska zaslané drahocenné cirkevné relikvie, ktoré boli určené pre Maďarmi spustošené srbské kostoly. Rakúsko sa takto rúti veľkou rýchlosťou do záhuby. Pruskí Slovania — to sú Poliaci žijúci v Poznani a Sliezske, niekoľko málo západných Srbov v Lužici, a z nich sú najsilnejší poznaňskí Poliaci. Aj keď Poliaci pociťujú hlboký odpor voči Rusku, nemožno však nepripomenúť, že počas najnovšieho tamojšieho povstania s nimi zaobchádzali tvrdo Nemci a mnohých z nich mučili. Liberálny frankfurtský parlament sa vyslovil za pripojenie Poznane k jednotnému, veľkému Nemecku. Nič nedosiahli spojenectvom s cudzincami, len upadli ešte hlbšie a napokon môžu v spojenectve s Pruskom alebo akomkoľvek inom zväzku s Nemeckom s istotou očakávať germanizáciu. Vďaka ich slovanskej povahe však ich odpor k Nemcom ďaleko prevyšuje averziu voči Rusom. Ani Prusko nestojí pevne na nohách, a ak si chce Poľsko vôbec zachrániť svoju národnosť, zostáva mu jediná cesta spásy, totiž pripojiť sa k Rusku. Sliezske Poliaci nepociťujú k Rusku nevraživosť, nemajú na to nijakú príčinu; po stáročia po nich šliapali cudzí a nebolo dôvodu dúfať, že sa Poľsko obnoví. Pociťujú predovšetkým potrebu uniknúť čím skôr z nemeckého žalára, nech už je rakúsky alebo pruský a vymeniť ho za bezpečný slovanský azyl. Volanie slovanských kmeňov po Rusku je teda všeobecné, u jedných je záležitosťou vnútornej túžby srdca, u druhých vyplýva z nevyhnutnosti pomerov a jeho cieľom je zachovanie života; kto by odolal tomuto vnútornému a naliehavému hlasu? Jednotlivci sa môžu ukričať, no nič nedosiahnu a ak sa vzopru, podľahnú nátlaku okolností. Západné teórie tu nemajú zodpovedajúcu živnú pôdu, v ktorej by mohli zapustiť korene, k ničomu napokon nevedú a nič nez môžu. Nasledujte teda, bratia, tento hlas, povedie vás správnou cestou k cieľu, aký sme ešte nikdy predtým nedosiahli.

Jediní Slovania, ktorí pociťujú k Rusku nevraživosť a keby sa im naskytla príležitosť, vystúpili by proti nemu, sú Poliaci. No tiež už strácajú odvahu, keďže napokon ich úsilie nie je korunované úspechom. Okrem toho Poliakov ohrozuje v ich národnosti cudzia nadvláda, všetci cudzinci ich rad za radom klamali, keď im sľubovali pomoc, a samotní Poliaci vďaka svojmu ľahkovážnemu a vždy neúspešnému konaniu a spolčovaniu sa s cudzincami stratili renomé a náklonnosť bratských kmeňov. Z celých ich dejín je evidentné, že sa o niečo pokúšajú, niečo tvoria, no nie sú schopní viesť slovanské kmene. Stručný prehľad to potvrdzuje: Po vymretí rodu Piastov, medzi ktorými bolo niekoľko mocných kráľov, oslabila sa značne ríša rozdelením medzi synov vládcov a na poľský trón sa dostali ešte stále mocní Jagielonci. Poslední panovníci tohto rodu už neboli dostatočne silní na to, aby udržali na uzde rozpínavú a po samovláde túžiacu šľachtu. Keď nakoniec vymrel aj tento rod a kráľa volili, nepoznala šľachta hraníc panovačnosti, upierala každému novozvolenému kráľovi pred korunováciou stále viac práv a keďže sa sama vyhlásila za národ, nazdávala sa, že si môže robiť, čo sa jej zapáči a že celá krajina patrí len jej a má slúžiť jedine jej blahu. Dôsledkom toho bolo, že uvrhla národ bez ohľadu na štátnu moc, ba dokonca s jej súhlasom, do najhlbšieho otroctva, napáchla západnými mravmi

a luxusom a úplne svojvoľne mu nanútila nevoľníctvo. Nebolo moci, ktorou by mohli králi zakročiť a šľachtu skrotiť, pretože Poľsko sa nechalo zatlačiť od mora — to bol dôvod, prečo sa nemohol rozvíjať obchod, priemysel, a teda ani meštiansky stav, ktorý by podporil kráľovskú moc. Stále bezočivejšia šľachta už odložila všetky zábrany a rozumnosť a na základe zle pochopeného princípu rovnosti ustanovila, že každý šľachtic musí súhlasiť s verejnými uzneseniami, môže sa im vzoprieť jedine tak, že ich anuluje. Každý šľachtic považoval krajinu za svoje vlastné hospodárstvo, šafáril v nej ako sa mu páčilo, do módy prišli takzvané zájazdy, ktoré nemali konca-kraja, obetavosť a chuť bojovať sa utopili v luxuse a pôžitku, slobodní kozáci, z ktorých tiež chceli urobiť nevoľníkov šľachty a vydať ich napospas židom, sa vzbúrili, odtrhli sa napokon od Poľska a požiadali o ochranu Rusko. Zatiaľ čo národ vzdychal pod bremenom, susedia Poľska upevnili svoje monarchie — konkrétne Rusko, kde mal národ dostatok sily podriaďiť sa jednotnej štátnej moci. Poľský štát bol otrasený a zo všetkých strán prehnitý. Nebolo ťažké nájsť si zámienku a zamiešať sa do jeho záležitostí, ešte ľahšie bolo poraziť a rozdeliť si otrasený štát, kde nemal kráľ nijakú moc a nikto nepočúval jeho rozkazy, kde zabudla rozhýčkaná šľachta bojovať a bolo jednoduché si ju získať a kde v hlbokéj biede vzdychal národ. Kto teda nesie vinu na delení Poľska? Sami Poliaci! Taký národ, ktorý nechá upadnúť svoj štát, nemôže byť povolaný budovať nové štáty, nehovoriac o tom, že nemôže byť povolaný k tomu, aby viedol a organizoval iné národy. Ako hovoria Slovania, veľmi slabo by sme sa zaodeli, keby sme sa zverili do rúk Poliakov a verili v ich hegemoniu. Ako by mohli pomôcť iným, keď nie sú v stave pomôcť si sami, hoci by to potrebovali? Opätovné pokusy zjednotiť krajinu po jej rozdelení stroskotali väčšinou vďaka nejednotnosti Poliakov, v niektorých prípadoch išlo dokonca o nezmyselné experimenty a politické spolky založené Poliakmi v zahraničí, ktoré mali pripraviť renesanciu poľského štátu — nech ich už bolo koľkokoľvek, a nebolo ich málo — zanikli vďaka zlému poľskému duchu, svojvoľnosti a z toho vyplývajúcich rozkolov. Voľba prostriedkov, vstúpenie do cudzích služieb, spolčovanie sa s cudzincami, ktorých chceli využiť na znovuvytvorenie svojho štátu, nesvedčia veľmi pozitívne o ich súdnosti. Veľa očakávali od Napoleona, ktorý ich tiež využíval a nazdával sa, že sa uspokojia s fliačikom Poľska. Keď neskôr pochopil ich povahu, celkom ich vylúčil zo svojich politických kombinácií. O tom, aký mal na nich názor, svedčí jeden z jeho výrokov o Poliakoch, v ktorom trafil klinec po hlavičke: *„D’ailleurs les Polonais m’ont paru peu propres à remplir mes vues. C’est un peuple passionné et léger. Tout se fait chez eux par fantaisie et rien par système. Leur enthousiasme est violent, mais ils ne savent ni le régler ni le prepétuer. Cette nation porte sa ruine dans son caractère“*. Poliaci obracali pohľady aj smerom k Nemecku, pomáhali zakladať tajné spolky Arminia a Germania a dokonca s Nemcami uzavreli priateľstvo a naposledy očakávali spásu od nemeckých liberálov; keď však títo liberáli zasadli v chráme svätého Pavla, nemali na práci nič súrnejšieho, ako pripojenie Poznane k jednotnému a veľkému Nemecku! Pri varšavskom povstaní sa nedočkali očakávanej a sľúbenej pomoci Francúzov, a dnes ich využívajú Maďari, do ktorých vkladali nové nádeje a ktorí vybojovali väčšinu víťazstiev vďaka ich chrabrosti a vojenskému talentu, no v hĺbke duše ich považovali za ľahkomyselných, oklamali ich, zle s nimi zaobchádzali a nakoniec sa rozišli v zlom. Poliaci bojovali na všetkých európskych barikádach, no neprinieslo im to ani slávu, ani úžitok. Nevedia vari Poliaci, že nie je možné životnú silu a slobodu čerpať z iných, poučia sa konečne z týchto krutých sklamaní a pustia sa cestou, ktorá nám je všetkým daná? Už všade sa pokúšali o šťastie (v súčasnosti sa oň možno ešte pokúsia v Turecku), no bezúspešne. Spolčovali sa s každým, a len svojim najbližším, bratským kmeňom sa obrátili chrbtom, no pritom ich podobne ako všetkých ostatných čaká spása len vo všeslovanskom živote! Večná škoda, bratia, že takto zahadzujete svoj talent, že takto zbytočne plytváte svojou odvahou! Zaslúžili by ste si lepší údel! Sťažujete sa na tvrdosť Rusov, ale spomeňte si na to, že ste to boli kedysi práve vy, kto Rusom spôsobil toľko zla! Nechceli ste ich v čase svojho spojenectva s kozákmi uvrhnúť do otroctva, nechceli ste ich vydať do špinavých židovských rúk? A čo ste robili v západných ruských provinciách, keď ste ich ovládli? Koľko zla ste napáchali pre brest-litovskú úniu s katolíckou cirkvou? Nepremenili ste pravoslávne kostoly na konské stajne pre vašich šľachticov, alebo ste ich nedali do prenájmu židom, a nebol chudák pravoslávny diakon zakaždým, keď chcel slúžiť omšu, nútený pýtať si za vysoký poplatok od žida kľúče od kostola? A neboli tí, ktorí sa vzpierali únii, strašným spôsobom mučení? Za každé bezprávie je odplata, hoci aj z rúk brata. S prísnosťou Rusov sa musíte zmieriť najmä preto, lebo využívate každú príležitosť, aby ste im

nejako uškodili. Spomenuli sme povstania, cudzie spolky, ktoré sú v konečnom dôsledku nasmerované proti Rusku, boje na európskych barikádach — kto však rozširoval medzi ostatnými vo svete tie najhrubšie, najnehanebnejšie nepravdy o Rusoch? Váš nekonečný boj s Rusmi bol vo svojej podstate bojom o hegemoniu nad slovanstvom. Malo sa rozhodnúť, kto z vás dvoch je schopnejší a povolanejší — no ste to vy, kto v týchto bojoch ťahal za kratší koniec, a tak ste sa dostali pod ruskú nadvládu. Krásne a pravdivo povedal skvelý Puškin o rusko-poľskom boji v básni proti ohováračom Ruska:

*Eto spor Slavian meždu soboju,
Domašnyj, staryj spor juž vzviešennyj sudboju...
Uže davno meždu soboju
Vraždujut eti plemena,
Neraz klonilas pod grozoju,
To ich, to naša storona.
Kto ustojit v neravnom sporie,
Kyčlivyj Lach il' vernyj Ros,
Slavijanskyje ruči soljutsja v ruskom morie,
Orol izsiaknet, vot vopros?*

Podľa nášho názoru je pre slovanskú rodinu národov a jej ťažký tisícročný osud len šťastím, že sa boj skončil takýmto spôsobom, pretože čo by nasledovalo po víťazstve Poliakov? Rusko by bolo vytlačené z európskej scény; Poliáci by napokon svoju prevahu vzhľadom na vnútornú slabosť a roztrieštenosť nepotvrдили, skôr či neskôr by podľahli veľkému náporu cudzincov a tým by bol spečatený aj osud všetkých tých kmeňov, ktoré ležia viac západne a nesú cudzie jarmo. Rusko zvíťazilo nielen nad vami, ale nad celou Európou, vo všetkom sa potvrdilo jej poslanie a jej zázračná sila, dostalo sa hlboko do Európy a obklopujú ho všetky naše kmene, ktoré tak potrebujú pomoc. Chcete v tomto všetkom poprieť vôľu prozreteľnosti, chcete prekiať tieto ranné zore na našom nebi, svitanie nášho dňa? Všetok váš odpor, všetky vaše snahy a hnev proti Rusku sa zlomia na jeho železnej sile, jeho šťastí a na poslaní slovanstva. Ak napriek tomu neprídete k rozumu a budete sa vzpierať a brzdiť spoločný život našej rodiny národov, potom nebudeme môcť dosiahnuť náš cieľ spolu s vami, ale bez vás a proti vám!

Česi sa v najnovších časoch tiež k Rusku nesprávali veľmi bratsky, a čo je skutočne poľutovaniahodné, do ich kníh sa dokonca vkradla okrem iného nenávisť. V časoch obrodenia českého národného ducha, v dobe Nejedlého, Puchmajera, Rautenkranza, Sedláčka, Hněvkovského a ctihodného Jungmanna hovorilo sa v týchto kruhoch o Rusku vždy s bázňou a často sa k nemu túžobne upierali pohľady. Keď však niektorí mladší literárni diletanti vymysleli teóriu slovanských federatívnych štátov, a keď nakoniec niektorí nafúkaní páni ovplyvnení aristokratizmom prišli s rozporuplným projektom slovanského Rakúska, naplnili sa časopisy zlomyseľnými invektívami proti Rusku, ktoré si dovoľovali predovšetkým mladší nemeckí Slovania z Rakúska. V Nemecku sa spustila spfška nadávok na centrálnu moc Slovanov, na nenávidené Rusko a v Čechách si tiež považovali v záujme Rakúska za povinnosť pridať sa. Okrem toho si boli istí, že za takúto horlivú službu ich pochváli rakúska vláda. V niektorých hlavách dokonca strašilo spojenectvo s Nemeckom v prospech českej národnosti, ktorá sa cítila ohrozená Ruskom. Najnovšie udalosti zavreli týmto hlupákom ústa a my sme presvedčení, že takéto biedne názory čoskoro uvoľnia miesto úplne inému pohľadu, pretože český národ je rozumný a v hĺbke srdca rozhodne s Ruskom sympatizuje. Tým skôr, čím menej sú v súčasnosti po rakúskej drezúre a v dnešných prozaických životných pomeroch priťažliví pre Čechov ostatní Slovania. — Literatúra sa tu síce usilovne pestuje, ale v duchovných vedách, vo filozofii, v histórii a inde sa nenájde nič pozoruhodného, okrem Palackého Českých dejín, a v umení a poézii sa nemôžu s výnimkou Máchu pochváliť Česi nijakým tvorivým duchom. Vývin technických vied sa teší väčšiemu úspechu; idolom je majetok, po ktorom národ túži a keďže ho mnohí nemôžu dosiahnuť vo svojej vlasti, narastá emigrácia. Všetko toto nevelmi prispieva k tomu, aby mohli Česi vplývať na ostatných Slovanov. Priestor ich pôsobnosti je príliš malý,

ich krajina je vtlesnená do úzkych hraníc, no požiadavky ducha sú veľké a ďalekosiahle. Česi sa musia pripojiť k veľkému celku, lebo v izolácii sa nemôžu udržať a ani v nej nič veľké nevytvoria.

Po tom, ako Rakúšania oklamali a Česi spracovali takzvaných Ilýrov, čiže katolíckych Chorvátov, ozvali sa títo niekoľkokrát proti Rusom v podplatených Gajových novinách, no toto škriekanie tiež už utíchlo. Chorváti, ktorí sú síce pomalí, zato však nie krotkí, zapália sa pre slovanskú ideu a budú sa ňou riadiť, akonáhle dospejú k správne poznaniu.

Ako sme už povedali, Slovanov neodolateľne priťahuje Rusko. No táto sympatia má aj inú príčinu. Rusi sú spomedzi Slovanov jediní, ktorí si zachovali svoju samostatnosť a tým zachránili česť slovanského mena. Všetci Slovania, písal cestovateľ Kohl v *Augsburger Allgemeine Zeitung*, podľahli Nemcom, keď sa s nimi dostali do kontaktu, a na ich troskách rozkvitol mocný nemecký dub, pod ktorým teraz spočívajú; chýbal jediný deň a bol by koniec slovanskému svetu, no tento jeden deň rozhodol o všetkom — bol to deň bitky pri Poltave! Peter Veľký vybojoval so svojimi Rusmi túto pre Slovanov naveky pamätnú bitku, keď sa už zdalo, že si víťazstvo odnesú Švédci. Aj Rusko malo svoje búrlivé, zlé dni; raz pri Kalke podľahlo Mongolom a potom pod nimi trpelo dvesto rokov, no aj v tomto prípade sa pozbieralo a v priebehu času sa s odvahou a nevídalou silou rozvinulo. Švédci, spriahnutí s Poliakmi a s Turkami striehli na jeho samostatnosť, ale Rusko jedných porazilo a za trest im odňalo veľký kus územia, druhých začlenilo do svojho štátu a cudzím prenechalo len zvyšky ich krajiny, tretích skrotilo a dalo im príučku, keď im zabralo veľkú časť krajiny. Naposledy sa celá Európa valila k jeho hraniciam pod vedením veľkého vojenského génia, ale kolosálna moc dokázala zlomiť aj jej silu a na jeho poliach zapadla Napoleonova hviezda. Teraz pred nami stojí Rusko v celej svojej nádhere a moci a pritom s mladistvou sviežosťou. Prvým, či prvoradým štátom bude najskôr Rusko, pretože aký štát okrem Ruska disponuje takou nesmiernou silou a takými prostriedkami? Národ tvorí v Rusku s cárom jednotu — v tom spočíva hlavná sila krajiny. Jeho šľachta je obetavá aj bez politických slobôd, čo môžeme vidieť na príklade obrovského množstva peňazí, ktoré dala na verejné ustanovizne už za cisára Mikuláša; v mestách žijú vlastenecky zmýšľajúci obyvatelia — v čase napadnutia Ruska Francúzmi dali ľudia tohto stavu k dispozícii cárovi Alexandrovi polovicu, ba aj tri štvrtiny svojho majetku. Stav učencov je tu usilovný a otvára Rusku veľké perspektívy; duchovenstvo je zbožné a je zapálené za náboženstvo svojej krajiny. Ľud je dobrý a pritom silný, poslušný a obetavý, nadaný a má silnú národu. Ruská krajina je obrovská, má 375 000 štvorcových míľ, takže by sa do nej zmestilo deväťkrát Turecko, 28-krát Škandinávia, 29-krát Rakúsko, 30-krát Nemecko, 36-krát Francúzsko atakďalej. Rozprestiera sa od severovýchodného konca Ázie, osamotenej Kamčatky až k vysokému severu Ameriky, od severu Európy takmer až ku Karpatám, k Dunaju, Čiernemu moru a dolu až k Araratu. Počet obyvateľov vystúpil až na 63 miliónov, pričom väčšinu tvoria Veľkorusi a Malorusi. Na jednu štvorcovú míľu tu pripadá v priemere 165 obyvateľov — v európskej časti Ruska 605, v Ázii len 48 duší. Nesvedčí to práve najlepšie o pomernej sile Ruska, no dobre sa osvedčilo najmä jeho ďalšie rozšírenie a posilnenie, ako aj ochrana pred pauperizáciou. Na tomto území sa zaoberá 79/100 obyvateľstva obrábaním pôdy, čím sa národné hospodárstvo dostalo na najistejší základ; v stredných pásmach má Rusko skutočné obilnice, stepy sú mimoriadne vhodné ako pastviny pre chov dobytka, nekonečné lesy poskytujú dostatok, ba až prebytok dreva, aj na stavbu lodí, a vnútro zeme, hlavne v ázijských častiach je požehnané bohatstvom minerálov, zlatom, platinou, striebrom a okrem toho aj železom, ktorého sa ročne vyrábajú tri milióny centov, a ročný výťažok zlata tu predstavuje 12 250 funtov. Najmä za vlády cára Mikuláša každoročne vzrastá priemyselná výroba, a ako sme už ukázali, obchod má cesty otvorené na všetky svetové strany a rozmáha sa každým rokom. V rokoch 1824 — 1833 predstavoval dovoz v priemere 90 miliónov, naproti tomu vývoz 106 miliónov zlatých. Aj keď kultúrne pomery nedosiahli úroveň ostatných európskych štátov, vláda pozorne sleduje rozvoj výučby a pravoslávne Rusko sa neuzatvorilo tak apriórne pred vedami, ako prísne katolícke krajiny. Vedecké diela, vynikajúco redigované časopisy v každej oblasti, ako napríklad *Moskovitianin*, učenci a básnici, ktorými sa Rusko môže chváliť — Karamzin, Deržavin, Puškin a Gogol', Ševirev — boli by pýchou každého národa. Štátna moc sa nachádza v zdravom pomere k celkovej sile, štát vlastní rozsiahle majetky, jeho vojsko má v

časoch mieru viac než 700 000 mužov, iní hovoria o miliónu. Ruská flotila pozostávala z 36 vojnových lodí, 32 fregát, 27 korvet a bríg, 82 malých lodí, 25 plávajúcich batérií a 128 delových člnov s približne 6 000 kanónmi a s dostatočným počtom námorníkov a námorných vojakov. Správa financií je dobre organizovaná; príjmy ďaleko prevyšujú výdavky, štátny dlh je pomerne bezvýznamný a jeho úver je vysoký. Zahraničný vplyv Ruska, krajiny opierajúcej sa o takúto moc, slúži iným štátom za vzor, všeobecne má v európskych záležitostiach veľmi veľkú váhu a možno naň usúdiť už z toho, že ruskej diplomacii sa v Európe celkovo pripisuje veľká obratnosť a takmer zázračná sila, ktorá nezasahuje všade tam, kde vetrí ruský vplyv. No ruská diplomacia je aj šikovná, vypočítavá, vie sa ovládať a je znalá pomerov, a takouto nedisponuje nijaký iný slovanský kmeň, hoci nie všetky úspechy Ruska možno pripísať len jeho diplomacii.

Moc, ktorá má nevyčerpatelné žriedla, vládne jednotnému, obetavému, mladistvému a silnému národu, vytvorila nesmierne diela a mnohých podriadila svojmu vplyvu, je hlavným pôvodcom spomínaných úspechov. Všetko pracuje v jej prospech, jej priatelia aj nepriatelia, vojna a revolúcie rovnako ako ustálené pomery, Schwarzenberg a Bach, Manteuffel a Radowitz, podobne aj Kossuth a Szemere, Herwegh a Ruge, Turci aj Gréci, Nemci aj Slovania. Alebo je to inak? Nezahnalo vari Rusko Európu vedenú Napoleonom, nezlomilo jeho panstvo, nepomohlo nevládnym národom oslobodiť sa, nemalo vari preto na Viedenskom kongrese najdôležitejšie slovo? Nežije vari Rakúsko z milosti Ruska, a smie sa vari Prusko vymaniť spod jeho vplyvu? Nerozhodlo vari nedávno o nemeckých záležitostiach, a či Turecko neživí len s jeho súhlasom? Vedomie veľkosti a sily Ruska sa prejavuje u Rusov takto: *„Liš Ruskij iz okov probilsja, Svoboden, vesel, gord, moguč, V nem duch Slavjanskij vozrodilsja I on brosajet grom iz tuč! Pred nim narody nie sklonilis, Mongol, Tatarin, Pers, Arab, Francuz i Nemeč osramilis I Ottoman poslušnyj rab.“*

A aký zaujalo Rusko hrozivý postoj, ktorý správne odhadol už Napoleon! Jednu ruku si ovinulo okolo Ázie, druhú vystiera smerom k Amerike, v strede sa v neprístupnej pozícii obrátilo proti Európe, chrbát má voľný a vpredu je zhnité Rakúsko a turecká zdochlina! Do veľkolepého obrazu tu splynulo veľké s malým, roztrúsenosť s jednotou, najodľahlejšie končiny, kresťanstvo s pohanstvom a islamom, zázračné veci s bežnými, rozprávka so skutočnosťou. Tento obraz žije v duši každého Rusa. Sto rôznych národov sa pripája k veľkému kmeňu Rusov, sto kmeňov dostáva impulz jednotnej vôle, šamani nažívajú popri dervišoch, vedľa byzantínskych kupol sa týčia minarety, Ladové more sa spája so slávnym Pontom, Kamčatka s Vilijou, starodávna Kolchida nadväzuje na Balt, hora, na ktorej podľa starovekej legendy stála kolíska ľudstva, hľadá na seba v modrom Done, horúčava na Kryme sa tu snúbi s polročnými polárnymi nocami, Ázia s Európou, Východ so Západom, ráno s večerom, a v tejto ríši nikdy nezapadá slnko! Akú prácu ponúka umu, tvorivej sile, ako neodolateľne viaže toto všetko fantáziu. Nie nadarmo zostal ticho a bez pohybu Napoleon na chvíľku stáť pri prvom pohľade na Moskvu, na tento nádherný, miniatúrny obraz Ruska. Bol uchvátený jeho nádherou a majestátnosťou!

Napriek tomu, že táto moc dosiahla takúto výšku, nie ona má byť pre Slovanov hlavným dôvodom ich pripojenia sa k Rusku. Hlavný dôvod spočíva najmä v tvorivej sile ruského národa a v schopnosti udržať všetko, čo vytvoril. Okrem toho, že v ruskom charaktere, v jeho občinnom systéme je najlepšie uchovaný duch slovanstva, v jeho mravoch sa snúbi sila so skromnosťou a dobromyseľnosťou, vyhol sa ruský národ najväčšiemu nedostatku slovanskej štátotvornosti a dokázal utvoriť silný jednotný štát. Len v tomto štáte nájde slovanský život základňu svojho vývoja, len tvorivá a uchovávajúca ruská sila dokáže z trosiek vzkriesiť našu národnosť. Ruský charakter je veľmi príťažlivý pre všetky naše kmene, ktoré sa celkom neodcudzili svojej povahe. — Keď zväžeme, ako sa začal rozvíjať ruský štát, ako postupne, krok za krokom rástol, popri všetkom pokroku však vždy dokázal byť mierny, nikdy nepodľahol nájazdom, nikdy nestratil to, čo raz získal alebo si vybojoval, musí nás táto sila a dôslednosť mimovoľne oduševniť. Prednosti slovanských obyčajov sme doložili väčšinou príkladmi z ruského života a ruských dejín, a to z prostého dôvodu: tento národ je verným obrazom našej duše a vo veľkých dejinách mal najviac príležitostí odhaliť svoje vnútro. Takémuto hegemonovi sa môžu slovanské kmene zveriť bez obáv, pretože ten, kto je mocný a nebráni pokojnému nažívaniu a rozvoju cudzích

národov, privíta svoje stratené bratské kmene v jednom štáte a bude sa k nim aj bratsky správať.

Cudzinci stále tvrdia, že Rusko si neudrží svoju veľkosť a musí sa rozpadnúť: *rozpadnúť* je strašné slovo, no je rozpad možný? To, čo si želáme, zároveň aj dúfame, že sa splní. O rozpade však nemôže byť — chvalabohu — v prípade Ruska ani reči. Neopiera sa predsa ruský štát o jednotný národ a nie je už samotný veľkoruský kmeň, ktorý tvorí jadro štátu, dostatočne silný na to, aby si pripútal všetkých ostatných? A či nie je Rusko spojené jednou cirkvou? Nenosí vari každý Rus hlboko v svojom srdci jednotu a veľkosť svojej vlasti, ktoré nemožno oddeliť od jeho bytosti a ktoré sú totožné s jeho existenciou? Otriasli vari jednotou ruskej vlasti nejaké vnútorné nepokoje, ktoré sa tu objavili v nepatrnom počte, zanechali tu nejaké hlbšie stopy? Toto vedomie jednoty je tak hlboko zakorenené v ruskom národe, že aj ruskí sprisahanci — Pestel, Muraviev a iní — čo boli dohodnutí s Poliakmi, nechceli odstúpiť kus poľského územia a obyčajný ruský ľud verí, že jeho vlasť nemá konca-kraja. Keby sa niekto pokúsil rozdeliť tento jednotný celok a uviedol by do súzvuuku silu a obetavosť ruského národa, môže si byť dopredu istý dôsledkami. Nijaká vnútorná, ani vonkajšia búrka neodtrhla ani len kúsok ruskej krajiny a sila ruského národa neustále narastá. Prečo majú Rusi tak radi veľké činy, a prečo je všetko, čo dosiahnu, také veľkolepé? Z nijakého iného dôvodu ako preto, že tieto diela svedčia o ich sile a pripomínajú im obraz ich domoviny.

Slovania sa zas sťažujú na to, že ruská vláda nie je naklonená pokroku. V tomto výroku oddeľujú vládu od ľudu a tvária sa pritom, že sa zastávajú ľudu; nevážia si vládu, sú nespokojní s tým, že sa Rusko neustále spolčuje s cudzími mocnosťami a preto nevznikajú konflikty, ktoré by mohli priniesť Slovanom oslobodenie. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že tieto žaloby sú opodstatnené, no pri bližšom prizretí sa strácajú na serióznosti.

Ruská vláda podporuje pokrok vo všetkých oblastiach a všetkými prostriedkami: vo vede, v priemysle, v sociálnej oblasti a vynakladá na to všemožné úsilie. Jestvuje v dejinách podobný príklad, že by nejaká krajina prekonala surové pomery za taký krátky čas a dostala sa tak ďaleko? Nepodporuje vari, ako sme už spomenuli predtým, ruská vláda oslobodenie ľudu od nedôstojného poddanstva? A nedrží hádam všetko sama vo svojich rukách, nenechá vari najprv každé úspešné dielo dozrieť? Kedy bolo zrušené poddanstvo v iných európskych krajinách, a nemali tieto krajiny bližšie k humanistickému vzdelaniu, nenamýšľali si, že sú osvietené, zatiaľ čo u nich ešte stále existovalo poddanstvo? Čo sa týka výuky, je ruský štát mimoriadne činný a agilný; každým rokom citeľne pribúdajú ľudové školy a učebné ústavy všetkých druhov. To, že sa na výuke nemôžu podieľať všetci rovnako, je kliatbou poddanstva, ktoré sa však v Rusku už nebude môcť dlho udržať. Vznikajú vedecké spoločnosti, Štatistická, Zemepisná, Archeologická spoločnosť a vláda ich v liberálnom duchu podporuje. Z toho, čo sa deje v Rusku celkovo vidno, že si tu národ pripravuje materiál na veľké dielo, ktoré prinesie najbližšia budúcnosť. Literárne a vedecké časopisy píšú o odborných otázkach oveľa slobodnejšie, ako sa to mohlo svojho času v Rakúsku za Metternicha a my dodajme, ako sa môže dnes. Čo sa týka priemyslu, predbehol ruský pokrok všetky očakávania; majstri v priemysle, Angličania, to veľmi dobre vedia. Predovšetkým treba zväžiť, že samotná myšlienka pokroku vyžaduje veľa času, pokým sa dostane a presadí na takom veľkom území, aké tvorí ruský štát. Veľké veci rastú a dozrievajú pomaly, no tie, ktoré rastú a kvitnú rýchlo, tie aj rýchlo pominú. Maďari si pestovali plody európskej vzdelanosti ako v skleníku, no znalci vedia, akej boli kvality a svet vidí, čo boli Maďarom platné. Ruská vláda nevpúšťa do štátu mnohé západné produkty a ľudu sú aj odporne — aj ľud, aj vláda na to majú plné právo.

Ako sme ukázali, oddeľovať ľud od vlády je z viacerých dôvodov nezmyselné. No Západ robil rozdiel medzi ľuďom a vládou, a nie neprávom. Francúzom sa tento rozdiel podarilo presadiť v praxi, aj keď dostali nakoniec namiesto vyhnaných Bourbonov Ľudovíta Filipa a na jeho miesto potom Ľudovíta Napoleona. Každá vláda zodpovedá situácii, zmýšľaniu, potrebám, stupňu vývoja a mravnosti samotného ľudu; západné národy na to takmer vždy zabúdajú. Nielen vlády sú zlé, ale aj ľud je často skazený, a vlády len odrážajú jeho kvality. Prečo je anglická, a dokonca

aj pruská vláda úprimnejšia ako iné západné vlády? Nie je dôvodom sám ľud? Vlády možno najmenej oddeliť od ľudu u Slovanov, sčasti kvôli úplne inej mravnej úrovni, aká je na Západe, sčasti preto, lebo by takto na ľud padlo nečakané nešťastie. Pokiaľ to myslí vláda s veľkým štátnym celkom dobre, hoci je prísna, alebo dokonca aj tvrdá, ľud jej verí, podriaďuje sa jej a poslúcha ju a naopak, vláda sa pokúša — pokým jej to ľud dovolí — viesť ho čo najlepšie. Dôvera vzbudzuje dôveru, nedôvera je príčinou vzájomnej nenávisti a prenasledovania. Ak sa raz pretrhlo spojivo medzi vládou a ľudom, pokúša sa vláda ľud utláčať a naopak, ľud škodí vláde. Slovania, uchovajte si svoju jednotu, je vašim klenotom, a len s ňou budú prekvitať vaše štáty. Ruský národ má dosť dôvodov na to, aby svojim vládcom dôveroval — neusilovali sa vari všetci o to najlepšie, nebol vari každý z nich nielen nominálnym, ale aj skutočným zveľaďovateľom ríše? V duši Pavla bol zmätok, no tento muž bol schopný vznešeného oduševnenia a veľkorysých plánov; Alexander chcel pre svoj ľud dosiahnuť to najlepšie a to, čo vykonal, treba si v každom ohľade ceniť; Mikuláš, prísny a dôsledný muž, veľmi dobre rozumel štátu a chápal jeho veľkosť. V čase francúzskeho vpádu cár Alexander vyhlásil, že sa radšej stane mníchom, než aby podpísal pre Rusko potupný mier a gosudar Mikuláš by išiel s radosťou v ústrety smrti, keby išlo o jeho ríšu a vlasť. Aj vy, Romanovci, na ktorých Západ toľko nadáva a ktorých ohovára a nenávidí, pretože ste panovníkmi Slovanov a slovanského štátu, nádej všetkých slovanských kmeňov, by ste si zaslúžili inú odmenu. Vykonalí ste veľké veci, ale čaká vás ešte väčšie dielo: dokončíte ho? Slovanský svet pozorne počúval rozprávky o cárovičoch. — Aj k vám, Obrenovičovci, má slovanský svet dôveru: zo srbského trónu vás zosadili nespravodlivo a na popud nášho zlého ducha! Vy, ktorí ste viedli srbský národ v najväčšom nebezpečenstve a nikdy ste neopustili túto nešťastnú krajinu! A o tebe, Peter Perovič, vладыka čiernohorský, vládca hôr a hrdina, platí to isté.

Videli sme dôvody, prečo uzatvára ruská vláda politické spojenectvá s cudzími mocnosťami — aby totiž zadržala západné revolúcie, aby prekazila ich šírenie. No v našej duši sa kvôli tomu vynárajú pochybnosti. Nevidíme, pravda, do tajomstiev kabinetu, no v čase, keď boli ruskí cári v Európe zvyknutí vystupovať smelo a voľne, považovali ich všetky západné národy za slobodné osobnosti a mali ich v úcte. Zdá sa nám, že odkedy začali uzatvárať takéto neprirodzené spojenectvá, akoby sa z nich tieto vlastnosti trochu vytratili. Myslíme si, že Rusko má iné poslanie, ako byť na stráži pre tých, ktorí sa nevládku udržať a sú skazení. Na druhej strane sa nám zdá, že tieto aliancie nedobre vplývajú na samotných cárov, pretože sa tým neustále približujú k cudzím regentom, ktorí sami majú nedobry vzťah k svojim národom. Hoci bol cár Alexander pôvodcom Svätej aliancie a táto aliancia ako taká obsahovala dobrú ideu, nedobre na neho podľa nášho názoru vplývala. Bolo by veľkou chybou, keby si cári brali za vzor západných vládcov, pretože spolu so svojim národom kráčajú inou cestou ako západné národy a bolo by zlé, keby sa umelo vytvárali konflikty. Nech sa napriek tomu Slovania neobávajú, že nakoniec nepríde ku kolíziám medzi Ruskom a cudzími mocnosťami, ktorým sú podriadené a že sa neoslobodia. Nesmierna ruská sila sa tisne vpred, nemožno ju zastaviť, neustále sa musí obzerať dookola — hľadá si nové miesta pôsobnosti. V Rusku sa rýchlo prebúdzajú slovanské vedomie, zmocňuje sa krajiny čím ďalej tým viac, a to už je dôvod, prečo slovanské kmene nebudú môcť dlho zostať v porobe a poníženosti. Štáty, ktoré ležia hlbšie v Európe a ďaleko od Ruska (hlavne zhnité Turecko a Rakúsko), sú neudržateľné, sami od seba sa rozpadnú a Rusi tam budú musieť zasiahnuť v záujme svojej vlastnej bezpečnosti. Vysoko vzlietne ich orol, ďaleko zaletí ponad náš svet, a bratia rozpoznejú orla severu. Oprieť sa o slovanské kmene, oprieť sa o celé slovanstvo — to je podľa nášho názoru jediná prirodzená a Rusku primeraná politika. Keď sa raz slovanské kmene, ktoré zatiaľ stoja mimo ruského štátu, s ním spoja do jedného celku, Rusko im bohato nahradí cudzích spojencov. Buďte teda trpezliví, Slovania, nadíde náš deň, na juhovýchode sa začne brieždiť. Kto bude môcť úspešne bojovať proti našim zjednoteným silám, kto bude chcieť odoprieť nám právo na život? Je čas, najvyšší čas, aby si Rusko uvedomilo svoje poslanie a aby si pripomenulo slovanskú myšlienku, pretože dlhšie váhanie by mohlo mať podľa nášho názoru nedobré následky.

Aby sa však mohlo Rusko pripojením ostatných Slovanov rozšíriť, aby slovanstvo ožilo a stalo sa skutočnosťou, musí sa zorganizovať tak, ako to vyžaduje duch slovanstva, súčasná vzdelanosť a svetová situácia. Z našich úvah vyplývajú nasledovné závery:

V staroveku sa zem stávala majetkom našich stále sa presúvajúcich kmeňov, ktoré ju obrábali a bránili, nebola korisťou, preto ju nikto nemohol nikomu ani ďalej darovať, a preto sa závislosť a nevoľníctvo akéhokoľvek druhu dodnes považuje za ťažkú krivdu spôsobovanú nášmu národu, zločin proti duchu nášho národa; zem môže patriť podľa nášho názoru len slobodným vlastníkom. Poddanstvo v Rusku je najväčším zlom. Videli a ocenili sme ušľachtilé úsilie ako jednotlivcov, tak aj ruskej vlády skončiť s týmto zlom. No aj tak je ešte stále nedostatočné a dôležitosť veci si vyžaduje oveľa väčší zápal, aby toto zlo vymizlo. Nikoho tým nechceme navádzať k tomu, aby sa prenáhlil, pretože veľké rany sa ihneď nezacelia, ale už je najvyšší čas priložiť ruku k dielu. Nabáda nás k tomu aj kresťanstvo, ktoré ztracuje každé otroctvo a zneužívanie človeka.

Všetci otcovia rodín sa takto stávajú slobodnými vlastníkami pozemkov a získavajú ľudskú dôstojnosť. No s pozemkami nemôžu ľubovoľne hospodáriť, pretože tu nejde len o nich samých, ale aj o mnohých, ktorí k nim patria a ktorí prídu po nich. Pôda patrí občine a jej súčasťou je každý jednotlivec. Inštancia slovanskej občiny — v čistej podobe ju nájdeme ešte v Rusku, v Čiernej Hore, v Bulharsku a inde — by mala vytvoriť zákon o tom, že všetci dospelí jednotlivci dostanú rovnaký podiel pôdy a po ich smrti sa im táto pôda znova vezme. Tam, kde slovanská občina zanikla, treba ju znovu obnoviť a kde to nebude možné, musí sa vyhlásiť nedeliteľnosť pozemkového vlastníctva, ktoré vystačí na vyživenie jednej celej rodiny a zákonom treba zabrániť jeho deleniu. Takýmto spôsobom dá sa u nás predísť pauperizácii a zbaviť mnohých členov ľudskej spoločnosti ich nedôstojného osudu. Západ dal každému jednotlivcovi slobodu a ďalej sa o neho nestaral, čo zas len viedlo k neslobode a biede; našou povinnosťou je v záujme zachovania celku starať sa o každého jednotlivca.

Ako vidno, zachovaním celku sa v našej občine uskutočňuje ochrana každého jednotlivca. Ak však niekoho postihne nešťastie, ktoré si sám nezavinil, dobrý duch nášho národa mu poskytne dostatočnú pomoc, ba dokonca je po istom čase milosrdný aj k tomu, kto sa v nešťastí ocitol vlastnou vinou; tento duch vlastný nášmu národu, sa zachoval vo všetkých našich ustanovizniach. Občina nemôže ani pri najlepšej vôli odstrániť všetky prípady nešťastia, veď nešťastie môže postihnúť aj celú občinu. Osamotenú a bezradnú občinu treba preto doplniť župou (okruhom, vojvodstvom, okružím, alebo nech už sa nazývajú akokoľvek), ktorá sa — ako spojenie mnohých občín — zaväzuje k dostatočnej pomoci vo všetkých prípadoch nešťastia, čo postihli rovnako jednotlivcov, ako i občiny. Tak isto si navzájom pomáhajú župy pri veľkých katastrofách. Veľké mestské občiny sa tiež organizujú na základe tohto princípu, menšie sú súčasťou žúp. Podľa základného názoru nášho národa je občina iba rozšírenou rodinou, župa rozšírenou občinou a štát zväzkom žúp — preto zodpovedá praktické dodržiavanie a uskutočňovanie tohto princípu celkom duchu nášho národa, ktorý čaká len na ten pravý čas, na povzbudenie, aby ho mohol oživiť, preto ani nie je potrebné ho uzákoňovať. Tento princíp sa začne uplatňovať sám od seba rozvojom nášho života. V Rusku jestvujú v mestách veľké robotnícke asociácie, družstvá, ktoré si podľa uváženia všetkých rozdeľujú medzi svojich členov zisk z práce spravovaný volenými predákmi a tým napodobňujú vidiecku občinu. Sociálne otázky, za ktorých riešenie Západ márne bojuje, riešia medzi nami tieto dve ustanovizne. Obsahujú praktické prikázania, požehnanie kresťanstva a vyvierajú z duše nášho národa. Západné inštitúcie a asociácie slúžiace na odvrátenie biedy a nešťastia sa stali vzhľadom na nedostatok činorodej lásky len skromnou náhradou skutočných požiadavok a okrem iného sa znižujú k peňažným špekuláciám — a to v prípadoch nešťastia!

Vo všetkých našich kmeňoch sa občina spravuje sama a je k tomu oprávnená o to viac, keďže pozostáva zo slobodných majiteľov pozemkov. Toto právo vlastnej občinnej správy je najrozumnejšou a ozajstnou posvätnou vecou. Týmto spôsobom sa národu nič nenanucuje, môže si ponechať svoje obyčaje a nič nebráni rozvoju a užívaniu života v celej jeho plnosti. Pod

samosprávou obcíny chápeme to, že ochraňuje občinné vlastníctvo a spravuje všetok spoločný majetok, sama si volí staršínov, sama sa stará o svoju bezpečnosť, rieši menšie súkromnoprávne spory a má právo súdiť aj menšie priestupky, plní požiadavky, ktoré jej ukladá vláda, ako napríklad vyberanie daní, odvádzanie vojakov na obranu vlasti — v tom spočíva zodpovednosť celej obcíny voči vláde. Vyšetruje prípady nešťastia, ktoré postihli jednotlivcov a zabezpečuje potrebnú pomoc, rokuje o spoločných záležitostiach, volí si staršínov, smie sa voľne zhromažďovať, aby rozhodovala o svojich ďalších postupoch, a keď zistí, že došlo k narušeniu poriadku, oznámi to splnomocnencovi vlády. Keďže však podľa našich obyčajov zastupuje celú rodinu jej najstarší člen, a len jeho prostredníctvom môže táto rodina užívať majetok obcíny, prislúcha právo spravovať obcínu len otcom rodiny, dospelým osobám uznaným obcínou, ktoré ju zastupujú v celku. Podľa nášho názoru je toto pravé slovanské zastupovanie najzmysluplnejšie a najrozumnejšie, pretože jednotlivec nezastupuje len sám seba, nie je egoistom, ale reprezentuje aj ostatných a toto postavenie ho núti k opatrnosti, vážnosti a horlivosti. V zastupiteľstve takéhoto druhu sa teda veľmi odlišujeme od Západu, ktorý od určitého veku udelil všetkým (len s najmenšími výnimkami, napríklad žobrákom), hlasovacie právo a tým chce vymedziť, či čiastočne už aj vymedzil osobné zastúpenie. V Rusku a Srbsku majú obcíny úplnú samosprávu a my to považujeme za najväčnejšie požehnanie týchto krajín.

Rozšírená obec je v slovanskom chápaní župa (okruh, okružie, vojvodstvo a podobne), ktorá má všetky práva obcíny a preto musí mať aj samosprávu. Župa sa teda stará o svoju vlastnú bezpečnosť, tvorí prvú, podľa pomerov aj druhú súdnu inštanciu, oznamuje občinám nariadenia vlády, rozdeľuje medzi ne stanovenú daňovú kvótu a určuje kontingent brancov, stará sa o blaho všetkých občin a všetkých ich jednotlivcov, ktorým obcíny nemôžu pomôcť v ich nešťasti, keď si ho sami nezavinili. Spoločnými nákladmi, na ktorých sú povinní podieľať sa všetci na základe určenia župy príspevkom zodpovedajúcim ich majetkovým pomerom, udržiava župné nemocnice a podobné charitatívne ustanovizne, podporuje ostatných jednotlivcov, ktorých nie vlastným pričinením postihlo nešťastie a tam, kde nevystačí so svojimi silami obcína, poskytuje občinám pri katastrofách dostatočnú pomoc župa a nahrádza spôsobené škody, a ak sama nie je schopná pomôcť, žiada o pomoc ostatné župy alebo prípadne štát, kontroluje dane odvádzané občinami štátnym úradníkom, zabraňuje podvodom a dáva pozor na hladký priebeh odvodov, sama volí administratívnych úradníkov a župný súd a na jeho kontrolu, voľbu a konzultovanie spoločných záležitostí zvoláva slobodné zhromaždenia, na ktorých sa zúčastňujú jednotlivé obcíny prostredníctvom svojich zástupcov, ale na osobné zastúpenie tu nemá nikto právo. Vláda sa obmedzuje len na zisťovanie a odstraňovanie prípadných nešvárův. Týmto spôsobom sa zabraňuje šíreniu neznesiteľných vredov západnej byrokracie: namiesto byrokratického mŕtvolného ticha zavláda v spoločnosti život a pohyb, správa nestojí veľa a tí, ktorým národ vyslovil dôveru, sú jeho hodnosťármi a cítia sa viac poctení voľbou, ako keby mali byť úradníkmi platenými za svoju prácu. O to môžu byť potom nižšie dane a hospodárstvo všetkých štátov sa môže viesť úspornejšie. V Rusku sa šľachta každej gubernie schádza slobodne, volí si svojich maršálov (bývalých županov), sudcov prvých dvoch inšancií, prezidentov týchto súdov a v okresoch aparát administratívnych a policajných úradníkov a okrem toho kontroluje vo všetkých finančných záležitostiach vládov dosadeného gubernátora. Na týchto právach sa podieľa aj ľud, hoci v obmedzenejšej miere. Princíp našich starých žúp je teda v Rusku ešte stále živý a bolo by ho treba v súlade s naším národným duchom a predstavou účelného, rozumného štátneho zriadenia uplatniť na obcíny, čím by sa šľachta musela prirodzene vzdať svojho jednostranného privilégia a musela by ho preniesť na celý národ ako právo, ktoré mu patrí, keďže duchu nášho národa sú rodové privilégia cudzie a kresťanstvo uznáva, že každému, kto sa narodil, teda každému človeku patria božské aj ľudské práva.

Slovania nikdy nedokázali urobiť ten správny krok od žúp k štátu. Tento krok spočíva v tom, že sa štátu zverí bez akýchkoľvek obmedzení celá štátna moc, jeho vysokému, veľkému poslaniu sa zabezpečí primeraná existencia; podľa toho patrí štátu podľa zákona všetko, čo prekračuje rámec žúp a najmä sféru pôsobnosti meštianskej spoločnosti, patrí mu teda zákonodarná,

vyššia správna a vyššia súdna moc, čím štát nadobúda silu primeranú svojej úlohe — silu spojiť všetky župy. Jeho úlohou je teda urobiť všetko pre to, aby sa vytvorila vo vnútri štátu jednota, celok pozostávajúci z najrôznejších spolupôsobiacich síl a činností zaistujúci štátu navonok jeho samostatnosť a zastupujúci ho u iných samostatných štátov. Toto je monarchia, ktorú na Západe nazývajú absolutistickou. Práve vzhľadom na veľké chyby, ktorých sa dopúšťajú naše kmene pri tvorbe štátov, potrebujeme takúto monarchiu — vzhľadom na veľkosť a mnohorakosť našich kmeňov, na predstavu, akú má náš národ o monarchovi, ďalej vzhľadom na potreby doby, na našu vzťahujúcu sa činnosť a naše postavenie vo svete. V Rusku takáto monarchia jestvuje, treba ju len zosúladiť s vyššie uvedenými demokratickými inštitúciami prispôbenými duchu nášho národa. Tým by sa celkovo vyriešila otázka potrebnosti ďalšieho štátneho rozvoja a skončili by sa nekonečné revolúcie.

Vláda, ktorá má takúto moc, nemôže byť odtrhnutá od národa a vznášať sa vo vzduchu, ale s ním musí kráčať ruka v ruke, opierať sa o jeho ducha pridriavajúc sa podľa svojich obyčajov a potrieb svojho poslania. Preto musí byť obklopená zástupcami žúp, ktorí jej vo všetkom pomáhajú, podporujú ju radami a sprostredkujú medzi vládou a národom živý vzájomný styk. Toto je senát, ktorý jestvoval a jestvuje vo všetkých našich štátoch, dodnes existuje ešte v Rusku, Srbsku a Čiernej Hore a v posledných dvoch menovaných krajinách zastupuje u vlády župy. Bolo by mimoriadne škodlivé, keby sa mal zo senátu stať len akýsi tieň, pretože potom by vláda stratila živý kontakt s národom, postupne by sa navzájom odcudzili a toto nešťastie by malo nedozierne následky. Následky odcudzenia tohto druhu by sa nevyhnutne objavili, aj keby ich nebolo možné uvidieť hneď. Ak ide o dôležité, závažné štátne záležitosti, alebo keď si vláda netrúfa podniknúť niečo na vlastnú päsť, keď si nie je istá, aký má národ názor na určité opatrenie, ktoré treba zaviesť, potom si nechá príslušný plán či opatrenie odobriť župami. Alebo — a to ešte väčšmi zodpovedá slovanskému charakteru — zvoláva k sebe zástupcov najlepších, najkúsenejších a najváženejších žúp, nie preto, aby jej predpisovali zákony, aby tu debatovali a dohadovali sa, aby hrali ústavnú komédiu, ale preto, aby jej poradili ako najstarší z ľudu. Ak má vláda naozaj živý kontakt s ľudom, ak jej ľud verí a ona jemu tiež, potom radu určite zoberie na vedomie a bude sa ňou riadiť podľa svojho uváženia. Vo všetkých našich štátoch boli pôvodne takéto národné zhromaždenia a podobne chápeme aj dnešnú uznávanú srbskú *skupštinu* v Srbsku a v Čiernej Hore. Dokonca aj cár Alexander zvolal takéto zhromaždenie krátko pred vpádom Francúzov do Ruska a ako sa ukázalo, svoju úlohu dôstojne splnilo.

Medzi ľud a vládu, ktorá má k nemu takýto postoj, sa nikdy nevotrie cudzí prvok, akým je tajná polícia ničiaca vzájomnú dôveru, vzbudzujúca nedôverčivosť oboch, vyvolávajúca umelý rozpor a demoralizujúca národ. Ó, kiež by si to vzala každá slovanská vláda k srdcu! Nie za každým voľným prejavom sa skrýva zlý úmysel, nie každý voľný pohyb znamená hneď atentát! Ak niečo chystajú a kujú horúce hlavy a zlosynovia, magistráty to oznámia vláde a tá v pravý čas zakročí. Skvelý Perovskij požiadal v Rusku o odstránenie zbytočnej a zlovestnej tajnej polície, zatiaľ žiaľ neuspel a jej ďalšiu existenciu treba pripísať len skutočnosti, že dobromyseľného gosudára Mikuláša prekvapilo hneď pri jeho nástupe na trón Pestelovo sprisahanie.

Navonok by sa mal štát podľa nášho názoru vzdať tých politických spojenectiev, ktoré slúžia len na udržanie rútiacich sa a neschopných dynastií a trónov, pretože to, čo už raz odumiera, neudrží už nijaká moc na svete; slovanská vláda spočívajúca na celkom iných základoch sa opiera o úplne iný národ; niekedy sa identifikuje s neudržateľnými, padajúcimi vládami, čo stratili sebadôveru, možno zbytočne berie na svoje plecia nenávisť národov, sama takto stráca úctu svojho národa a tým, že zanedbáva to, čo treba vykonať, prichádza aj o dôveru ostatných kmeňov. Účinnosť takýchto spojenectiev by podľa nás ruskej vláde dostatočne nahradili slovanské kmene žijúce ešte stále mimo Ruska, keď ruská vláda pochopí svoje veľké svetodejinné poslanie a bude sa riadiť slovanskou myšlienkou oprúc sa o slovanstvo. Až potom sa budú slovanské kmene cítiť pripravené pripojiť sa k Rusku. Nie je potrebné a bolo by aj zbytočné hovoriť vopred o spôsobe pripojenia a o nasledovnom vzťahu k ruskej krajine. Spôsob pripojenia bude výsledkom nadchádzajúcich pomerov. Predovšetkým si však želáme

zachovanie existencie Srbska a jeho samostatnej vnútornej správy. Srbi sú Rusom oddaní, sú pravoslávneho vyznania, chrabry, rozumny narod a maju pritom zmysel pre poéziu. Sú národom, čo si verne uchoval rýdzo slovanske ustanovizne, z ktorých niektoré sa nezachovali dokonca ani u Rusov a celkovo sú po Rusoch prvým slovanským kmeňom. Zachovanie Srbska považujeme za rozumné a z politických dôvodov účelné. Srbi totiž netvorí veľký štát, sú smelí, energickí a vedia sa oduševniť, môžu podnikáť ľahšie ako Rusi, ktorí musia zohľadňovať množstvo európskych vzťahov. Okrem toho sa Srbi nachádzajú pod ochranou Ruska. Ďalej treba pripomenúť okolnosť, že Srbi na seba upúťali pozornosť všetkých južných slovanských kmeňov a získali si medzi nimi zaslúžené prvenstvo.

V slovanskom štáte musí napokon všetko posvätiť cirkev; ona je jeho alfou i omegou. Pravý Slovan sa nepustí do ničoho bez toho, aby neprosil o pomoc Boha a každé dielo zavíši tým, že Bohu za jeho pomoc poďakuje. — Tento princíp uchováajúci ľudstvo a štáty sa nesmie stratiť ani v slovanskom štáte, musí zostať nenarušený, živý a posvätný. Čo by bolo zdrojom našej činnosti, ak nie božie vnuknutie? Kam má smerovať, kde sa má zavíšiť, ak nie v dobrom, spravodlivom živote? „Hľadajte najprv Kráľovstvo Božie, a ostatné vám bude dané.“ Pravdu tohto večne platného výroku potvrdzujú celé dejiny. Národy, ktoré odvrhli Kráľovstvo Božie, spravodlivosť, opravdivé ľudské konanie, zabudli na Boha a zaujímali sa len o to „ostatné“, teda len o svetské veci, rad za radom upadli, a tento výrok sa aj v budúcnosti ukáže ako pravdivý. Vzchopme sa, Slovania! Tento výrok nadobúda platnosť v našom živote, nosíme ho v srdci. Naša pravoslávna cirkev musí neustále našim kmeňom a štátom pripomínať túto vetu a naše štáty sa jej musia pridržiavať. Táto cirkev mala vždy pred očami toto svoje životné poslanie a je v primeranom vzťahu k štátu, vďaka ktorému ho je schopná chrániť. Nevytvára si vlastné duchovné kráľovstvo, nepovznáša sa nad štát, ani mu nie je podriadená, no skôr s ním kráča ruka v ruke, je s ním spojená a boh časy, keď mala dosť síl na to, aby vystúpila na čele s patriarchom a s krížom v ruke proti tým ruským panovníkom, čo zabudli na svoje veľké poslanie a snažili sa národ utláčať, aby im pripomenula ich povinnosti. Toto nech má naša cirkev vždy na pamäti, nech sa nikdy neusiluje dosiahnuť moc, ale nech sa ani nikdy nenechá ponížiť a vytlačiť zo svojho vysokého postavenia.

Nepovažujeme za potrebné zaoberať sa v rámci tejto úvahy jednotlivosťami, pretože z hlavných momentov, ktoré sme tu uviedli, vyplynú všetko samo od seba. Nie je vecou Slovanov plánovať, určovať a predpisovať jednotlivosti v štátnych pomeroch a v zákonodarstve; toto malicherné úradníčenie prenecháme byrokratom, ktorí sa našim kmeňom nevýslovne bridia. U nás sa plní aj bez predpisov všetko, čo so sebou prinášajú obyčaje našich kmeňov, čo vyplýva z ich mravných pomerov a čo je každému jasné hneď na prvý pohľad. To, čo je výsledkom mravných pomerov, cení sa oveľa väčšmi ako všetky vaše nariadenia a predpisy, vaše paragrafy a opatrenia, patenty a uznesenia vašich byrokratov, vašich Nemcov! Nemec všetko nosí v hlave, všetko sa mu ukladá do pojmov, z čoho mu potom vychádzajú paragrafy a keďže sa z toho nič nedá podať ľudskou rečou, oznamuje to ostatným na papier; rečníci svoje prejavy čítajú, rovnako aj profesori svoje prednášky; Slovan naproti tomu nosí všetko v srdci a v duši a dokáže to aj vyjadriť silou prejavu. Všetky naše kmene majú veľký rečnícky talent a tam, kde sa stratil — napríklad u Čechov — stalo sa tak v dôsledku byrokracie, tlaku a s tým súvisiaceho zmĺknutia.

Vyššie sme ukázali, aké požiadavky máme na slovanský štát, teraz je na rade, aby sme slovanským kmeňom pripomenuli ich povinnosti a ukázali im cestu, ktorou majú podľa nášho názoru kráčať, ak chcú dosiahnuť svoj ušľachtilý cieľ, žiť slovanským životom a dospieť k jednote. A tu je na prvom mieste pravoslávna cirkev. Svätou povinnosťou našich kmeňov je obracať k nej pohľad. Rozdiel medzi západnou a východnou katolíckou cirkvou nespočíva v tom — ako sa obyčajne uvádza —, že jedna uznáva pápeža a druhá ho zavrhuje, nechce pripustiť bezvýznamné slovíčko *kai*, „et“, teda „a“ v dogme o Svätej Trojici a v podobných vonkajších veciach. Rozdiel je substanciálny a týka sa naskrze celku. Pravoslávna cirkev nikdy nebudovala *jedno jediné duchovné kráľovstvo*, nepotrebovala teda logicky na jeho uchovanie a spravovanie pápeža, nikdy sa nenechala spravovať kňazským stavom, uspokojila sa s organickým zdokonaľovaním cirkvi, kde, pravda, má svoje miesto aj duchovenstvo, bez

ktorého sa nijaká cirkev nezaobíde; duchovenstvu zverila len vyššie cirkevné poslanie, ktoré sme už vysvetlili. Toto poslanie obsahuje len sväté povinnosti: všetkým prichádzajúcim generáciám hlásať evanjelium a posilniť v ňom tých, ktorí ho prijali, priblížiť všetkým večne živé učenie a neustále a nepretržite im ho vysvetľovať, pomáhať vstávať tým, čo padli, posilňovať slabých, mocných viesť k pokore, pokorných vyzdvihovať, utešovať nešťastných, varovať šťastných a svätými obradmi privádzať všetkých do vrúcneho vzťahu s kresťanstvom. Pravoslávna cirkev zostala pri tomto poslaní a nenárokovala si na nič viac. Duchovenstvo, ako sme povedali, dostalo do rúk len toto vznešené poslanie a keďže nezaložilo nijaké vlastné kráľovstvo, nebolo treba ani nijakých správcov. Hoci aj zaviedla kňazský stav poverený poslaním cirkvi, neurobila z jeho predstaviteľov tak ako rímskokatolícka cirkev vládcov a z národa poddaných, neprístupila učenie len kňazom, nespravila ich bránou a jedinými dverníkmi Kráľovstva Božieho, ale poverila ich len vedením ľudu, neoddeľovala ich od neho, nezakazovala im neprirodzeným celibátom s ním styk, naopak, povoľovala im manželské zväzky, nezabraňovala ľudu používaním cudzích rečí chápať učenie a cirkevný obrad a zaviedla do Písma svätého, do cirkvi u všetkých národov ľudu vlastné národné jazyky, nestanovila tak ako rímskokatolícka cirkev, že len splnenie kňazmi predpísaných úkonov vedie k večnému životu, nenútila teda ľud k mechanickým, nezmyselným cvičeniam a iným takzvaným dobrým skutkom, k prijímaniu povrchnosti namiesto podstaty, vonkajškových javov namiesto vnútorných hodnôt a teda nikdy ľud nezotročovala, neotupovala a nehnila ho do bigotnosti. Pravoslávne národy sú právom vo všetkých krajinách nábožne založené, no nikde nie sú slepé a bigotné ako katolícke národy. S tým je úzko spätá skutočnosť, že sa obrad nestal hlavnou zložkou bohoslužby, ale má to isté postavenie ako učenie, a tam, kde je to inak, ide o výnimku, možno chybu, ktorá vznikla pri nevyhnutnom vytváraní duchovenstva. Ďalej je s tým spojené to, že pravoslávna cirkev ani na okamih nezabudla kvôli zvelebovaniu Panny Márie na Krista, že pravoslávny ľud sa díva v kostole na sväté obrazy a tieto obrazy sú, ako vieme, čistou duchovnou predstavou bytosti zbavenej svojej zmyselnosti. Nemodlí sa k týmto obrazom tak, ako to robia katolíci a hoci navštevuje kláštory, kde je uschovaná väčšina historických pamiatok z jeho minulosti, nestali sa mu pútnickými miestami, z ktorých by sa dnes už vytratila mravnosť tak ako u katolíkov. Niet tu opovážlivosti, panovačnosti, zotročovania, povrchnosti katolíckej cirkvi, no pritom má tak ako ona duchovenstvo, hoci je odlišné a takisto pozná vykupiteľskú obeť a úchvatný obrad. Na druhej strane jej nechýba tak ako protestantom cirkevný organizmus, jednota a obeť, no súčasne vyznáva podobnú vrúcnosť, učenosť a chápanosť, alebo si k nim aspoň necháva otvorené dvere. Pravoslávie takto prevyšuje katolicizmus i protestantizmus, opravuje ich nedostatky a jednostrannosti. Táto cirkev sa nikdy nesnažila tak ako katolícka dosiahnuť duchovnou panovačnosťou svetské panstvo, nikdy sa neznížila k tomu, aby najsvätejšie náboženstvo použila ako prostriedok na dosiahnutie svetských, často odporných cieľov, nikdy si ruky nezašpinila zločinom, nikdy nemala nič spoločné s nekresťanskou a diabolskou prácou inkvizície, jezuitov a im podobných, ale vždy sa pripájala k štátu a pomáhala mu. Keď štát zlyhal, vedela mu to dať na vedomie. Kiež by pravoslávna cirkev nikdy nestratila z očí toto veľkolepé poslanie! V Rusku je panovník národa súčasne navonok zástupcom cirkvi; nech duch slovanstva so sebou prinesie splnenie tejto veľkej úlohy! Okrem toho treba mať pri pravoslávnej cirkvi na pamäti, že neskostnatela tak ako katolícka, nespravala sa nepriateľsky voči protestantizmu. Dôsledkom bolo, že umožňovala prehlbovanie viery, väčšiu vrúcnosť, bližšie porozumenie a prísnejšie dodržiavanie učenia — zatiaľ čo katolicizmus naveky uvalil na protestantizmus kliatbu, vyhlásil protestantov za kacírov a ani v najmenšom sa nestaral o ďalší vývoj, ako keby ani nijaký nebol. Spomínaný rozvoj sa však nesmie zvrhnúť na jednostrannosť, rozptýlenosť protestantizmu, ale musí byť súčasťou cirkvi. Podľa nášho názoru sa netreba obávať jednostranného rozvoja protestantskej cirkvi, pretože Slovania sa neriadia iba rozumom ako Nemci, ale aj srdcom a dušou. Popri tomto všetkom pravoslávna cirkev nikdy neprenasledovala inak zmýšľajúcich, ale sa k nim správala v duchu kresťanských prikázaní a ruský národ nikdy ani nenapadlo nenávidieť a utláčať ostatné národy len preto, že vyznávajú iné náboženstvo. Presne naopak ako katolicizmus a katolícke vlády, ktoré inovercov prenasledovali najmä vtedy, keď ich podporovala nejaká moc. Známe sú excesy v Španielsku, Francúzsku, Rakúsku. To, čo sa deje v Poľsku, je motivované politicky a čoho sa tam dopúšťa ruská vláda, nech je akokoľvek mocná, nie je v podstate namierené proti katolicizmu. Keď

zhrnieme to, čo sme povedali o pravoslávnej cirkvi, mimovoľne dospejeme k presvedčeniu, že je cirkvou slovanstva a budúcnosti.

Ó, svätá cirkev našich otcov, ktorá si prvá kresťansky požehnala naše kmene z výšky Nitry, Velehradu a Vyšehradu a raz si už aj bola pripravená duchovne spojiť a zjednotiť celú rodinu našich národov, ó, vráť sa k nám! Pozdvihni naše srdcia k Večnému a posilni nášho ducha, aby mohol uskutočniť svoje veľkolepé poslanie. Takmer všetky naše kmene, Česi rovnako ako Slováci, Poliaci aj Chorváti boli už v tvojom lone, ty, matka Slovanov, a len keď sem vtrhli cudzinci, aby nám vládli, vyhnali ťa a zaviedli katolícku cirkev, ktorá upevnila nad našimi kmeňmi cudzie panstvo a vydala nás napospas cudzím. Panstvo cudzích ťa podkopáva ešte dnes všade tam, kde má na teba dosah, ale padne skôr, než ty. Tebe sa otvára budúcnosť, ty budeš viesť životaschopný národ, s ktorého duchom a poslaním si v súzvuuku! Keď padne a zlomí sa nenávidená nadvláda, srdcia tvojich blízkych budú ťa vítať a spontánne vzlietnu k tebe, blahoslavennej!

Cudzinci obyčajne vyčítajú tejto cirkvi určitú stagnáciu, no keď sa pozrieme bližšie, uvidíme, že cirkev, ktorá udržiavala národ v božej bázni a úcte, uchováva jeho silu a sviežosť, neskazené srdce — takáto cirkev nestagnuje, naopak, je a musí byť naplnená životnou silou. Pravoslávie postihol ten osud, aký postihuje toho, kto sa netlačí do popredia a zostáva radšej tam, kde je — u svojich — a venuje sa svojmu povolaniu. O takomto človeku si potom mnohí myslia, že nebol stvorený pre život a málo sa o neho zaujímajú. No všetko má svoj čas; pravoslávna cirkev doteraz zostávala pri svojich, kde si plnila úlohy, no príde čas, keď sa dostane v priebehu dejín na široké pole pôsobnosti. Až vtedy sa rozvinie v celej plnosti života. Veď kto by mohol menovať cirkev, ktorá by mohla naplno pôsobiť bez národa so svetodejinným poslaním? Slovania stáli až donedávna v pozadí svetovej histórie, a tam bola aj ich cirkev.

Nech nám nikto nevyčíta, že radíme Slovanom, aby použili svoju cirkev ako prostriedok na politické zjednotenie. Napriek tomu je jasné, čo sa prostredníctvom slovanstva snažíme dosiahnuť; jeho poslaniu zodpovedá jedine táto cirkev. Slovanstvo sa nikdy nebude znášať s rímskym katolicizmom, a východná cirkev bola kedysi spoločná takmer všetkým našim kmeňom a je ich skutočným majetkom; len ich upozorňujeme na to, čo im patrí.

Druhá vec, na ktorú sa musia Slovania pripraviť, je spoločný literárny jazyk, pretože kto by nepochopil, že mnohosť literatúr len brzdí porozumenie, rozvoj ducha a spoločné konanie? Slovania majú mnoho literatúr, no budú schopní pre ich malosť zodpovedať veľkým požiadavkám ľudského vývoja, keď sa dostanú na svetodejinnú scénu? V porovnaní so západnými literatúrami, s nemeckou, francúzskou, anglickou, sú všetky naše literatúry — s výnimkou ruskej — malé a nie veľmi významné, nevynímajúc z toho ani českú literatúru. Pokiaľ budú slovanské kmene takto rozdrobené, nebudú mať ani možnosť dosiahnuť niečo významné, pretože aké povzbudenie ducha, aké prostriedky by mohli poskytnúť tieto jednotlivé literatúry na malom priestore, ktorý majú k dispozícii, ako ďaleko by mohli posunúť rozvoj človečenstva? Vzájomnosť Slovanov je síce úcty a chvály hodná, no je len malou náhradou v núdzi a nebude nikdy schopná všeobecne pôsobiť v živote všetkých kmeňov. Slovania majú pádny dôvod na to, aby vytvorili jednu literatúru — je to ich ľudská, politická a historická povinnosť. Ak nechceme mlátiť prázdnu slamu, nemusíme vôbec pochybovať o tom, na ktorú literatúru pripadne voľba. Všetky slovanské literatúry — okrem ruskej — sa obmedzujú na malé kmene a následne aj na malé územia, preto môže voľba všeobecného slovanského literárneho jazyka pripadnúť jedine na staroslovanský alebo ruský jazyk. Staroslovienčina ako taká však už vymizla a je takmer mŕtva, nie je taká ohybná a nemá vzlet živého jazyka, preto zostáva len ruština ako jediný jazyk schopný plniť takéto poslanie. Ruština je jazykom najväčšieho, samostatného a široko-ďaleko vládnuceho kmeňa, ktorému patrí aj hegemonia v našej národnej rodine, okrem toho je to najbohatší, najsilnejší a najzvučnejší jazyk poznačený mocou. Čo sa týka týchto vlastností, hneď na druhom mieste za ním sa nachádza srbský jazyk. Tým nechceme povedať, že aj potom, keď sa ruština stane všeobecným jazykom slovanskej literatúry, by nemali jednotlivé kmene tvoriť literatúru vo svojich jazykoch, predovšetkým poéziu a podobne, no nechceme zostať pri

jednotlivých literárnych jazykoch; ako sa môže povedzme dánska literatúra merať s nemeckou? Ruský literárny jazyk je vhodný na to, aby sa stal všeslovanským aj preto, lebo ako reč sa dokonale vyjadruje vo svojom vlastnom písme, zatiaľ čo ostatné jazyky — okrem srbského — si musia vypomáhať latinskou abecedou. Nemožno očakávať, že naše kmene prekonajú svoju ľudsky pochopiteľnú samolúbosť a dobrovoľne sa odhodlajú na tento veľký krok k zjednoteniu, a v podmienkach cudzej nadvlády ho netreba ani za každú cenu presadzovať. O tomto veľkom kroku sa rozhodne v prospech Slovanov až pod tlakom dôležitých politických udalostí. Zatiaľ bude prospešné, keď sa o túto vec vzbudí záujem a bude sa o nej hovoriť, keď sa na ňu budú ľudia pripravovať.

Po každom lete nastane v prírode jeseň a napokon zima, a táto postupnosť sa objavuje aj vo svetových dejinách. Národy ukonané horúčavou a prácou opúšťajú postupne javisko dejín a nasleduje dejinný nečas, duchovná zima, ktorou sa končí jeden život. Plnosť gréckeho života vystriedalo obdobie bezútešnosti, po odkvete Ríma nastala hrozná doba cisárov a nám sa zdá, akoby v súčasnosti v Európe nastali znovu bezútešné časy. — Vývoj ľudstva napriek tomu pokračuje, večné pravdy sa nerúcajú, naopak: tak ako sa s príchodom jari príroda po zime prebúda do bohatého života a začína s obnovenými silami, podobne je tomu v živote ľudstva. V akej plnosti a sile sa rozvinul po rozpade rímskeho cisárstva germánsky a románsky život! Zvláštny jav sprevádza pôsobenie veľkých svetodejinných národov, ktoré sa ocitli na výške svojej moci: keď duchovne prevýšia a ovládnu iné národy, pokúšajú sa im vtlačiť pečať svojho vlastného ducha. Vidíme napríklad Alexandra Veľkého, ktorý dobýjal svet spolu s Grékmi a bol naplnený túžbou šíriť grécku vzdelanosť po celom svete. Takisto bojovali Rimania o *imperium orbis* a podobne chcú byť Germáni nositeľmi idey všekresťanského cisárstva. Posledným úsilím tohto druhu bol na Západe pohyb Románov pod vedením osudného Napoleona. Všetko toto sú, pravda, len pokusy, ktoré stroskotávajú na nemožnosti realizácie. Podobne ako kliesnil Cezar mečom cestu svetovým dejinám do Galie, ktorá do nich čoskoro aj skutočne mala prejsť, tak isto si razil Napoleon cestu do krajiny Slovanov a násilne ich zavliekol na pôdu svetodejinných udalostí. Francúzi tohto mimoriadneho muža na jednej strane preklínali, na druhej strane ho zbožšťovali; Nemci, ktorí pod ním trpeli, ho nenávideli. Najväčšmi ho môžu oceniť a najobjektívnejšie posúdiť Slovania, ktorí ho porazili v rovnocennom boji. Najväčší spomedzi Slovanov, Puškin a Mickiewicz vyslovili o ňom najpravdivejšie slová a v súčasnosti zriaďuje Rus Demidov na Elbe Napoleonovo múzeum. Tento muž mal temné tušenie, ktoré vyslovil v dôverných rozhovoroch s priateľmi na ostrove Sv. Heleny. Nepoznal slovanstvo, poznal len Rusko, na ktorého poliach zapadla jeho hviezda a zlomilo sa jeho zázračné žezlo, ktoré tam leží pochované.

Aj keby sa zdalo, že ľudstvo upadáva, nemôže sa na dlhý čas samo sebe spreneveriť a vzdať sa svojej podstaty, predovšetkým pri dnešnom neobyčajnom pokroku. Napreduje stále ďalej a nik nemôže povedať dopredu, kam dospeje. No zhoršenie môže byť len dočasné.

Otvorte svoje dlho stiesnené srdcia, Slovania, naberte s božou pomocou odvahy k činom! Prázdna je národná samolúbosť, ktorá v sebe neskrýva nič hlbšie. Ide napokon o ľudstvo, ktorého členmi sme spolu s ostatnými národmi.

Také je naše posolstvo! Nech je prijaté tak, ako sme ho zamýšľali.

Celý text je dostupný z: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1496/Stur_Slovanstvo-a-svet-buducnosti/3#ixzz6LSSyMwPu